

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Микола АЗАРЕНКОВ
“ 23 ” 2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Теорія галузевих ринків

рівень вищої освіти доктор філософії

галузь знань 05 Соціальні та гуманітарні науки

спеціальність 051 Економіка

освітня програма Економіка

вид дисципліни за вибором

факультет економічний

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету

« 26 » червня 2020 року, протокол № 5

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: д.е.н., проф. Соболев В.М., проф. кафедри економічної теорії та економічних методів управління,

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол від « 22 » червня 2020 року № 10

Завідувач кафедри економічної теорії та економічних методів управління

(підпис)

Андрій ГРИЩЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Економіка»

Гарант освітньо-наукової програми «Економіка»

(підпис)

Володимир СОБОЛЄВ
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету

Протокол від « 23 » червня 2020 року № 10

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

(підпис)

Вікторія ЄВТУШЕНКО
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Теорія галузевих ринків» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії з економіки за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни -

ознайомлення з теоретичними основами організації галузевих ринків, виявлення засад їх функціонування і розвитку конкурентного середовища, набуття практичних навичок аналізу стратегічної взаємодії фірм і механізму державного управління галузевими ринками.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- пошук, аналіз і оцінка джерел інформації для проведення аналізу конкурентного середовища на відповідних галузевих ринках;
- розробка стратегій розвитку і функціонування підприємств, організацій та їх окремих підрозділів у мінливому конкурентному середовищі;
- розробка заходів щодо підвищення ефективності економічних процесів в галузі та реалізації конкурентних засад економічної діяльності.

1.3. Кількість кредитів - 3

1.4. Загальна кількість годин - 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2 -й
Семестр	
4 -й	4 -й
Лекції	
18 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
60 год.	80 год.
У т.ч. індивідуальні завдання	
20 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті освоєння дисципліни студент повинен:

В результаті вивчення дисципліни здобувач має оволодіти наступними компетентностями:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Він має знати:

- економічні основи розвитку галузевих ринків;
- методи і принципи аналізу ринкових структур;
- основні моделі, які застосовуються при вивченні ринкових структур;
- основні проблеми, що виникають при зміні ринкових структур;
- способи впливу на ринкові структури; інструментарій економічного аналізу дослідження ринкових структур;
- закономірності функціонування галузей, ринків і фірм;
- вітчизняний і зарубіжний досвід у галузі вивчення ринкових структур;
- основні види державної галузевої політики та шляхи підвищення її ефективності.

Вміти:

- характеризувати статичну і динамічну структуру галузевих ринків;
- проводити галузевий аналіз і аналіз ринкових структур;
- досліджувати і прогнозувати вплив економічних агентів на ринкову ситуацію;
- оцінювати ефективність заходів державної політики щодо регулювання ринків і галузей;
- використовувати отримані знання в процесі подальшого навчання та практичної діяльності;
- в письмовій та усній формі логічно оформляти результати своїх досліджень, відстоювати свою точку зору.

Він має продемонструвати такі результати навчання:

РН01. Мати теоретичні знання з економіки, соціально-економічних систем і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення фундаментальних і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

РН02. Глибоко розуміти базові (фундаментальні) принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері економіки з метою досягнення економічної та соціальної ефективності в умовах глобалізації.

РН03. Розробляти та досліджувати фундаментальні та прикладні моделі соціально-економічних процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у економіці та дотичних міждисциплінарних напрямках.

Володіти:

- економічною термінологією і лексикою даної дисципліни;
- навичками самостійного оволодіння новими знаннями з теорії галузевих ринків і практикою її розвитку;
- навичками роботи з інформаційними джерелами, навчальною та довідковою літературою з даної проблематики.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет і метод теорії галузевих ринків.

Тема 2. Структура галузевого ринку. Бар'єри входу-виходу.

Тема 3. Конкуренція і монополія на галузевих ринках.

Тема 4. Інформація на ринку.

Тема 5. Домінуюча фірма на галузевому ринку.

Тема 6. Взаємодія великих фірм на галузевому ринку.

Тема 7. Вертикальна інтеграція і вертикальні обмеження на галузевих ринках.

Тема 8. Патенти і технологічні інновації на галузевому ринку.

Тема 9. Природна монополія.

Тема 10. Державна конкурентна (антимонопольна) політика

Тема 1. Предмет і метод теорії галузевих ринків.

Сутність галузевого ринку. Розвиток теорії галузевих ринків. Мікроекономічна теорія цін в теорії галузевих ринків: чиказька та австрійська школи. Теоретичні досягнення Нобелівських лауреатів. Праці Ж.Тироля.

Сучасні напрямки в теорії галузевих ринків: гарвардська та чиказька школи. Теорія квазіконкурентних ринків. Потенційна конкуренція як принципово новий підхід в позитивному і нормативному аналізі ринкових структур.

Поведінка фірми в ринковому середовищі. Пасивна і активна поведінка фірми. Стратегічна взаємодія фірм на ринку. Теорія ігор.

Основні ознаки фірми. Технологічні та інституційні чинники вибору меж фірми. Горизонтальні межі. Мінімальний ефективний випуск. Відносну перевагу у витратах. Вертикальні межі фірми. Вибір «купувати чи виробляти». Організаційна структура, розміри та ефективність фірм. Внутрішня структура фірми.

Неокласична теорія фірми.

Інституційна (контрактна) теорія фірми. Контрактні відносини всередині фірми. Природа процесу прийняття рішення всередині фірми. Модель переговорів. Фірма як система. Обмеження інтеграції. Недосконалий контракт. Інформаційні потоки всередині фірми. Фактори, що визначають вхід і вихід фірми з ринку. Створення конкуренції на робочому місці: менеджери і працівники. Моделі ієрархії як способи створення внутрішнього ринку праці.

Теорія трансакційних витрат. Однофакторний аналіз трансакційних витрат: модель Д. Тиса. Багатофакторний аналіз трансакційних витрат: модель управлінських структур О. Вільямсона. Асиметрична інформація і трансакційні витрати. Моральний ризик і трансакційні витрати.

Стратегічна теорія фірми.

Цілі діяльності фірми. Максимізація прибутку, обсягу виручки, темпів зростання ринкової капіталізації, створення стратегічних переваг та ін. Взаємозв'язок між структурою капіталу фірми і процесом ухвалення рішення на ринку. Модель внутрішнього контролю. Роль акціонерного капіталу. Проблема «власник-менеджер» (принципал-агент), способи її вирішення. Альтернативні цілі фірми і агентів всередині фірми. Вплив цілей фірми на ринкову поведінку. Агентська проблема, відділення власності від управління і інструменти корпоративного управління.

Суперечності корпоративного управління та їх особливості в Україні. Управління державними корпоративними правами та його ефективність. Приватизація стратегічних підприємств: доцільність, масштаби, наслідки. Політична складова програм приватизації державних підприємств. Групи олігархічного впливу та законодавчі процеси щодо приватизації.

Особливості сучасних фінансових ринків та конкурентних процесів та них. Фінансова глобалізація та посилення глобального впливу ТНК на розвиток національної економіки. Банківський та небанківський сегменти фінансового ринку. Банківський нагляд та його ефективність. Фондовий ринок та його державне регулювання. Проблема економічного суверенітету. Фінансові ринки та економічна самостійність країни. Обмеження впливу іноземного промислового та фінансового капіталу на розвиток національної економіки. Економічна безпека та її складові.

Світова продовольча проблема та актуалізація ролі ринку землі. Проблеми формування ринку землі в Україні. Крайні моделі аграрного устрою: фермерська та олігархічна. Державне регулювання ринку землі та його ефективність. Продовольча

безпека. Тіньова приватизація землі. Світовий досвід регулювання ринку землі та його адаптація до умов України.

Тема 2. Структура галузевого ринку. Бар'єри входу-виходу

Структура галузевого ринку. Фактори, що визначають структуру галузевого ринку.

Концентрація ринку. Вимірювання рівня концентрації на галузевих ринках. Індeksi, коефіцієнти та криві концентрації. Індекс Херфіндала-Хіршмана. Дисперсія ринкових часток та логарифмів ринкових часток. Індекс ентропії. Індекс Ханна і Кея. Класифікація галузей за рівнем концентрації.

Вплив на структуру ринку витрат входу. Екзогенні та ендегенні витрати входу.

Стратегічне обмеження входу. Традиційні уявлення. Роль витрат входу. Теорія змагальних ринків. Проблеми обмеження входу і достовірна загроза. Інструменти обмеження входу. Низька ціна як сигнал. Витіснення продавця з ринку (хижацтво). Парадокс нераціонального хижацтва. Антимонопольна політика щодо хижацтва.

Зв'язок між структурою ринку та ринковою владою. Рання (гарвардська) школа емпіричних досліджень у теорії галузевих ринків. Показники концентрації і ринкової влади: проблема виміру. Оцінка гарвардської школи.

Нова емпірична теорія галузевих ринків: виявлення моделі стратегічного взаємодії.

Визначення бар'єрів входу на ринок і виходу з ринку: нестратегічні і стратегічні бар'єри. Статистичні показники оцінки рівня бар'єрів входу-виходу. Ефективність політики створення галузевих бар'єрів. Класифікація галузевих ринків по висоті і ефективності бар'єрів.

Порівняльний аналіз можливих бар'єрів входу фірм на ринок.

Роль ринку капіталу в створення бар'єрів входу на товарний ринок. Якість товару і реклама як стратегічні бар'єри входу на ринок.

Бар'єри входу - виходу в українській економіці

Тема 3. Конкуренція і монополія на галузевих ринках

Проблема конкуренції в теорії галузевих ринків. Розвиток уявлень про конкуренцію та її роль. Квазіконкурентні ринки. Квазімонополюльні ринки. Ефективність конкурентних ринків. Працююча конкуренція та її критерії (структурні, поведінкові, функціональні).

Монополізм галузевих ринків. Втрати суспільства від монополії: підходи до вимірювання і результати емпіричних оцінок. Алокативна неефективність. Виробнича неефективність (Х-неефективність). Динамічна неефективність. Розподільна неефективність. Порівняльна ефективність виробництва в умовах вільної конкуренції та монополії. Форми прояву монополізму в українській економіці.

Цінова дискримінація та її типи. Цінова дискримінація другого і третього типів в умовах асиметрії інформації. Експорт як метод цінової дискримінації третього типу. Скануючі контракти та умови самовідбору. Вплив цінової дискримінації на конкуренцію і добробут.

Практика цінової дискримінації: пов'язані продажі, визначення комбінацій об'єму покупки – ціни, сезонне ціноутворення, знижки як метод цінової дискримінації в українській торгівлі і промисловості. Міжчасова дискримінація.

Вертикальні обмежуючі контракти. Подвійна надбавка. Зовнішні ефекти у відносинах між виробниками і дистриб'юторами. Методи інтерналізації зовнішніх ефектів. Вплив вертикальних обмежуючих контрактів на конкуренцію. Антитрестівська політика щодо цінової дискримінації.

Диференціація товару як фактор квазімонополюльної поведінки фірми. Види диференціації продукту. Диференціація продукту і реклама. Горизонтальна диференціація продукту, вплив на цінову конкуренцію і рівноважний кількість продавців (моделі

Хотеллінга і Салопа). Вертикальна диференціація продукту, вплив на конкуренцію і структуру ринку.

Асиметрія інформації про якість на ринках вертикально диференційованого продукту. Сигнали якості, умови їх ефективності. Альтернативні пояснення реклами: інформація, сигнали, конкуренція. Фактори різноманітності товарів на українських ринках.

Тема 4. Інформація на ринку

Асиметрія інформації та її види. Модель Акерлофа. Помилкові уявлення та їх природа. Раціональність та ірраціональність економічної поведінки. Недосконалість інформації про ціни. Асиметрія інформації на ринку кредитів.

Причини недосконалості інформаційного ринку на макро- та мікрорівнях. Способи усунення та способи посилення асиметрії цінової інформації. Проблема негативного відбору і несумлінної поведінки фірми на ринку. Вирішення проблеми негативного відбору: сигнали про якість товарів. Недобросовісна реклама.

Тема 5. Домінуюча фірма на галузевому ринку

Домінуюча фірма: сутність та причини виникнення.

Модель ринку домінуючої фірми і фірм-аутсайдерів при порівнянності їх граничних витрат. Модель цінового лідерства. Умови виникнення «цінової парасольки».

Модель домінуючої фірми з бар'єрами входу. Домінуюча фірма і вільний вхід.

Зіставлення ефективності і витрат добробуту ринків монополії та домінуючої фірми.

Лімітуюче ціноутворення в умовах недалекоглядної і далекоглядної стратегій домінуючої фірми. Модель «самогубного» ціноутворення.

Нецінова поведінка в умовах ринку з домінуючою фірмою. Диференціація товару як фактор стратегічної поведінки домінуючої фірми.

Ефективність і неефективність домінування. Домінуюча фірма в українській економіці.

Тема 6. Взаємодія великих фірм на галузевому ринку

Олігополія як ринкова модель. Базові моделі олігополії (Бертрана, Курно, Штакельберга). Класифікація некооперативних стратегій поведінки. Парадокс Бертрана. Передумови моделі Бертрана і наслідки відмови від них. Диференціація продукту та цінова конкуренція. Вибір цін в умовах обмежених потужностей. Модель Бертрана-Еджворта. Взаємозв'язок між моделями Бертрана і Курно. Лідерство у моделі Штакельберга.

Кооперативні моделі поведінки олігополістів. Змова. Повторювані взаємодії і стабільність змови. Змова і цінові війни. Фактори, що впливають на стимули до змови. Антимонопольна політика щодо явної та мовчазної змови. Соціальні витрати картелізації.

Тема 7. Вертикальна інтеграція на галузевих ринках

Вертикальна інтеграція і вертикальні обмеження. Стимули до вертикальної інтеграції. Вертикальна інтеграція як джерело монопольної влади. Вертикальні взаємодії в суспільстві (на прикладі різних галузей). Види вертикальної інтеграції.

Форми вертикальних обмежень на ринках: нелінійні ціни, підтримання максимальної/мінімальної ціни, кількісне фіксування обсягу товару, система «винятковій території», обмеження числа дистриб'юторів, спільне фінансування зусиль по просуванню товару, пов'язані продажі.

Оцінка наслідків вертикальної інтеграції для економіки: зміна ефективності функціонування, технологічні зміни, вертикальний зовнішній ефект, горизонтальний зовнішній ефект.

Особливості вертикальних відносин в Україні. Альтернативні форми розрахунків як фактор вертикальної інтеграції. Зарубіжний досвід державної політики по відношенню до вертикальної інтеграції. Квазіінтеграція.

Тема 8. Патенти і технологічні інновації на галузевих ринках

Структура ринку і стимули до інновацій. Гіпотеза Шумпетера. Стимули до інновацій монополіста і учасника конкуренції. Інновації перед лицем загрози входу. Емпірична перевірка шумпетеріанської гіпотези.

Патенти і патентний захист. Оптимальна тривалість патенту. Оптимальний обхват патенту. Тривалість охоплення патентного захисту: проблема компромісу. Технологічні інновації. Умови стимулювання інноваційної діяльності фірми. Ліцензування та його ефективність. Визначення оптимального терміну захисту інновацій.

Державна політика щодо угод про інновації.

Мережеві ефекти споживання. Функція попиту в умовах мережевих ефектів споживання. Вплив мережевих ефектів споживання на рівновагу. Мережеві ефекти споживання і конкуренція. Мережеві ефекти споживання та структура ринків. Проблеми конкурентної політики на ринку з мережевими ефектами споживання.

Тема 9. Природна монополія

Природна монополія. Модель єдиноосібної однопродуктової і багатопродуктової природної монополії. Субадитивність витрат (глобальна та локальна) і стійкість. Альтернативи тарифного регулювання на продукцію природних монополій.

Моделі монопольного ціноутворення. Ціни на рівні граничних і середніх витрат. Цінова дискримінація. Ціни Рамсея. Ефективність тарифного регулювання в галузях природних монополій.

Запровадження конкурентних засад в галузях природних монополій. Регулювання галузей природної монополії. Тарифне регулювання. Використання цінової дискримінації в регулюванні. Ціни пікового і непікового навантаження: управління розподілом споживачів між сегментами ринку. Вплив регулювання на стимули і витрати регульованих компаній. Регулювання норми прибутковості і ефект Аверча-Джонсона.

Дерегулювання: проблема виділення природно-монопольного компонента. Моделі розвитку конкуренції на ринках природної монополії. Вертикальне відокремлення і проблема доступу. Теорія і практика ефективного складеного ціноутворення.

Природні монополії в Україні і країнах з ринковою економікою.

Тема 10. Державна конкурентна (антимонопольна) політика

Політика держави щодо впливу на створення ефективної структури галузевих ринків: сутність, цілі, завдання, інструменти реалізації. Класифікація типів галузевої політики за методами (пасивна, активна) та цілями (захисна, наступальна), їх зміст та співвідношення. Основні напрями державної конкурентної політики. Антимонопольна політика. Зовнішньоторговельна політика. Промислова політика та її ефективність.

Світовий досвід державного регулювання ринкових структур і проведення антимонопольної і конкурентної політики держави. Заходи впливу антимонопольних органів на ринках з різним рівнем концентрації. Державне регулювання конкурентних відносин і конкурентна політика в Україні. Конкурентне та антимонопольне законодавство. Можливості адаптації світового досвіду державного регулювання конкурентних відносин до умов України. Інституційний монополізм. Кланово-олігархічна система, канали її економічного та політичного впливу на конкурентні механізми. Тіньова економіка. Політична корупція. Лобізм, його соціально-економічні та політичні наслідки. Законодавче регулювання лобізму.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Предмет і метод теорії галузевих ринків.	4	2	2		2	4	8					8
Тема 2. Структура галузевого ринку. Бар'єри входу-виходу	4	2			2	4	10	1				9
Тема 3. Конкуренція і монополія у розвитку галузевих ринків	6	2	2		2	4	10	1				9
Тема 4. Інформація на ринку	2				2	4	8					8
Тема 5. Домінуюча фірма на галузевому ринку	2	2	1		2	4	10	1				9
Тест 1	1		1									
Тема 6. Взаємодія великих фірм на ринку	4	2	2		2	4	10	1				9
Тема 7. Вертикальна інтеграція на галузевих ринках	6	2	2		2	4	10	1				9
Тема 8. Патенти і технологічні інновації на галузевих ринках	2	2			2	4	8					8
Тема 9. Природна монополія	4	2	1		2	4	8	1				7
Тест 2	1		1									
Тема 10. Державна конкурентна (антимонопольна) політика	2	2			2	4	8					8
Усього годин	90	18	12		20	40	90	8	2			80

4. Теми семінарських (практичних) занять (денне відділення)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Предмет і метод теорії галузевих ринків.	2
2	Тема 3. Конкуренція і монополія на галузевих ринках	2
3	Тема 5. Домінуюча фірма на галузевому ринку	2

4	Тема 6. Взаємодія великих фірм на галузевому ринку	2
5	Тема 7. Вертикальна інтеграція на галузевих ринках	2
6	Тема 9. Природна монополія	2
	Разом	12

5. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів вищої освіти передбачас: види роботи, що зазначені в таблиці нижче.

Вид самостійної роботи	Всього годин		Форми контролю
	денне	заочне	
1. Самостійне вивчення окремих тем	20	40	Усне (письмове) опитування
2. Підготовка рефератів, доповідей за індивідуальними завданнями	10	30	Перевірка рефератів, доповідей, обговорення у групі
3. Пошук відповідей на контрольні запитання з вивченої теми	6	10	Перевірка конспектів, оглядів літератури
4. Виконання тестових завдань	2	2	Перевірка тестових завдань
5. Виконання самостійної (контрольної) роботи	2	2	Рішення завдань і вправ. Перевірка письмової роботи
Загальний обсяг	40	80	

6. Завдання для індивідуальної роботи (денне відділення)

№ з/п	Види, зміст індивідуального завдання	Максимальна кількість балів
1.	Підготовка реферату (теми 1-5)	10
2.	Підготовка реферату (теми 6-10)	10
	Разом	20

Кожний здобувач готує протягом семестру 2 реферати для перевірки викладачем. Рекомендована тематика рефератів наведена нижче. Залежно від чисельності групи проводяться або не проводяться публічні виступи з рефератами та їхні публічні обговорення. За умов малочисельної групи публічні обговорення не проводяться.

Перший реферат готується як повідомлення оглядового характеру, присвячене викладенню отриманих в результаті самостійного пошуку даних відомостей про ступінь присутності у науковому просторі літератури з обраного питання. Максимальна оцінка 10 балів.

Другий реферат готується у формі наукової доповіді з аналізом наукової літератури з обраного питання, викладенню дискусійних проблем, аргументацією власної позиції та відповідями на запитання викладача та інших здобувачів. Максимальна оцінка – 10 балів.

Рекомендована тематика оглядових рефератів (доповідей) за курсом:

1. Фірма як агент ринку та її вплив на галузеву діяльність.
2. Взаємодія фірм як система і класифікація взаємодій фірм.
3. Фактори ринкової структури, що впливають на взаємодії фірм в ринковій економіці.
4. Контрактні відносини українських підприємств як джерело специфічних рис перехідної економіки.

5. Порівняльний аналіз основних типів ринкових структур.
6. Проблеми конкурентоспроможності галузі в українській економіці.
7. Бартер як міжфірмові відносини в перехідній економіці.
8. Якість товару і реклама як стратегічні бар'єри входу на ринок.
9. Бар'єри входу і теорія квазіконкурентних ринків.
10. Особливості квазімонопольної поведінки фірм на ринку.
11. Диференціація товару як фактор квазімонопольної поведінки фірми на ринку.
12. Вплив асиметрії інформації на структуру ринку.
13. Домінуюча фірма в українській економіці.
14. Особливості стратегічного взаємодії великих фірм на українському ринку.
15. Змова і картелі в економіці України.
16. Стратегія і тактика ціноутворення в практиці західних фірм.
17. Цінова дискримінація в економіці України.
18. Психологічні особливості ціноутворення і наслідки цінової дискримінації для суспільного добробуту.
19. Вертикальна інтеграція як джерело монопольної влади.
20. Альтернативні форми розрахунків як фактор вертикальної інтеграції.
21. Особливості функціонування природних монополій в Україні.
22. Проблеми націоналізації і приватизації галузей природної монополії.
23. Теорія і методи оцінювання втрат суспільного добробуту в умовах монополії.
24. Способи створення і підтримки монополії в галузі.
25. Еволюція антимонопольного законодавства в розвинених країнах. Особливості в Україні.
26. Український монополізм і наслідки приватизації економіки.

Тематика доповідей для проведення наукової дискусії:

1. Бар'єри входу і теорія квазіконкурентних ринків.
2. Особливості квазімонопольної поведінки фірм на ринку.
3. Диференціація товару як фактор квазімонопольної поведінки фірми на ринку.
4. Вплив асиметрії інформації на структуру ринку.
5. Домінуюча фірма в українській економіці.
6. Особливості стратегічного взаємодії великих фірм на українському ринку.
7. Змова і картелі в економіці України.
8. Стратегія і тактика ціноутворення в практиці західних фірм.
9. Цінова дискримінація в економіці України.
10. Психологічні особливості ціноутворення і наслідки цінової дискримінації для суспільного добробуту.
11. Вертикальна інтеграція як джерело монопольної влади.
12. Альтернативні форми розрахунків як фактор вертикальної інтеграції.
13. Особливості функціонування природних монополій в Україні.

7. Методи навчання

При викладанні курсу використовуються наступні методи навчання: проблемно-орієнтоване навчання, самонавчання, навчання через вирішення практичних завдань та виконання індивідуальних дослідних робіт (рефератів). Викладання та навчання включає: лекційні і практичні заняття, індивідуальні консультації. Контроль рівня засвоєння знань проводиться методами усного та письмового опитування, тестових завдань, індивідуальних завдань, підсумкового контролю.

8. Методи контролю

Методи контролю передбачають поточний контроль (усне чи письмове опитування) (10 балів за семестр), виконання індивідуальних завдань у формі підготовки рефератів (2 завдання по 10 балів упродовж семестру, разом 20 балів) та 2 контрольних робіт (письмовий тест та задачі, по 10 балів за кожну контрольну роботу, усього 20 балів). Максимальний бал протягом семестру дорівнює 50.

Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту, що проводиться у письмовій формі і включає практичне завдання (три задачі, разом 50 балів).

Варіанти запитань на усне/письмове опитування (10 балів):

1. Існуючі підходи до предмета теорії галузевих ринків. Місце TOP в системі економічних наук.
2. Методологія дослідження ринкових структур. Концепція «структура – поведінка – результат» та її критичний розбір.
3. Основні етапи розвитку теорії галузевих ринків.
4. Технологічна концепція фірми. Ефект масштабу і різноманітності в поясненні розмірів фірми і структури ринку.
5. Контрактна концепція фірми. Найважливіші детермінанти розмірів фірми в рамках контрактного підходу.
6. Концепція фірми і її розміри в рамках стратегічного підходу.
7. Співвідношення ринку і галузі. Межі галузевого ринку та способи їх встановлення.
8. Базові класифікатори галузей.
9. Ринкові структури: основні детермінанти та інтенсивність конкуренції.
10. Ринкова концентрація та її вплив на структуру ринку.
11. Показники рівня концентрації та проблеми їх застосування.
12. Фактори, що визначають рівень концентрації і його динаміку.
13. Стимули і специфічний зміст процесів економічної концентрації в Україні.
14. Існуючі підходи до визначення бар'єрів входу-виходу. Класифікація галузевих ринків за рівнем (характером) вхідних бар'єрів.
15. Стратегічні бар'єри для входу потенційних конкурентів та їх ефективність.
16. Нестратегічні бар'єри входу на ринок.
17. Монопольна влада та її показники.
18. Модель Курно: прийняття рішень за обсягом виробництва. Графічний та аналітичний підходи.
19. Модель Бертрана: прийняття рішень за ціною.
20. Модель цінової дуополії Еджуорта з обмеженням на величину виробничої потужності.
21. Модель Штакельберга.
22. Порівняння економічних результатів застосування моделей досконалої конкуренції, Курно, Штакельберга та монополії.
23. Теоретико-ігровий підхід і стратегічну поведінку.
24. Угоди між олігополіями: різновиди та інституційні форми.
25. Модель максимізації спільної прибутку членів картелю.
26. Картельні угоди: переговорні моделі.

Приклад контрольного завдання для поточного контролю (10 балів)

1. На ринку діють чотири фірми, з частками 60 %, 30 %, 5 %, 5 %. Відомо, що показник цінової еластичності попиту становить (-4). Показник узгодженості цінової

політики дорівнює 0,3. Визначте показник концентрації Херфиндаля-Хіршмана та індекс монопольної влади Лернера (3 бали).

2. Попит на продукцію конкурентної галузі $Q_d=55-P$, а пропозиція $Q_s=-5+2P$. Якщо в одній з фірм галузі висхідний ділянку граничних витрат $MC=3q+5$, то за яких ціні і об'ємі фірма максимізує прибуток? (3 бали)

3. Фірма XYZ виробляє і продає товар в умовах монополістичної конкуренції. Власник фірми оцінює функцію попиту як $P=1625-6Q$, де P –вимірюється в рублях, а Q –в одиницях товару в місяць. Компанія вважає, що її щомісячні витрати знаходяться в такій залежності від виробітку: $TC=25000+25Q-Q^2+0,5Q^3$.

а. визначте ціну і обсяг виробництва, які максимізують прибуток у короткостроковому періоді;

б. скільки прибутку отримає фірма при таких ціні і обсягу виробництва?

с. Припустимо, що сукупні постійні витрати фірми XYZ зросли на 10 %. Обчисліть зміну ціни, обсягу виробництва і прибутку. (4 бали).

Приклад тестового завдання для поточного контролю (10 балів)

1. Процеси розвитку ринку парадигми «структура – поведінка – результат» визначаються :

- 1 Специфічними умовами виробництва і споживання товару
- 2 Макроекономічними умовами розвитку ринку
- 3 Зміною кон'юнктури ринку
- 4Всією перерахованою вище сукупністю

2. Основою монопольних явищ на ринку є :

- 1 Високі бар'єри входу на ринок
- 2Обмежена кількість виробників
- 3 Обмежена кількість покупців

3. Чи може показник еластичності приймати від'ємні значення?

- 1 Так
- 2Ні

4. Головним призначенням методів і моделей аналізу товарного ринку є підготовка:

- 1 Інвестиційних рішень
- 2 Політичних рішень
- 3Кадрових рішень

5. Політичні, економічні, соціальні та технологічні чинники досліджуються за допомогою методу :

- 1 СТЕП аналізу
- 2 СВОТ аналізу
- 3 Ділового комплексного аналізу
- 4 Побудови матриці Бостонської консалтингової групи

6. В Бостонській матриці «продукти, які знаходяться в невігідному положенні по витратах і обмежені в можливостях зростання», розташовуються в зоні під номером:

- 1 Зірка
- 2 Дика кішка
- 3 Корова
- 4. Собаки

7. Концепція життєвого циклу ґрунтується на гіпотезі про наявність універсальних для продуктів і технологій певних стадій розвитку, які і визначають ситуацію в галузі. Відзначте правильно вказані стадії по складу і послідовності :

- 1 Зародження, прискорення зростання, уповільнення зростання, загасання
- 2 Зародження, прискорення зростання, зрілість, уповільнення зростання, загасання.
- 3 Зародження, зрілість, уповільнення зростання, загасання
- 4 Зародження, прискорення зростання, зрілість, уповільнення зростання, криза, загасання

8. СВОТ аналіз використовується для дослідження :

- 1 Місця компанії по відношенню до конкурентів
- 2 Місця продукції що випускається компанією на ринку
- 3 Вимог макроекономічного середовища до компанії
- 4 Просування товарів по життєвому циклу

9. Об'єднання компаній різних галузей, пов'язаних технологічним процесом виробництва готового продукту прийнято позначати як:

- 1 Горизонтальне злиття
- 2 Вертикальна інтеграція
- 3 Формування ланцюжка накопичення вартості

10. Знижка, що надається покупцеві, має своєю метою (три варіанти):

- 1 Залучити нових покупців
- 2 Отримати максимальний прибуток
- 3 Зменшити оподатковувану базу
- 4 Посилити ринкову владу компанії

Теоретичні питання на екзамен:

1. Сутність і значення галузевих ринків.
2. Два підходи до аналізу організації галузевих ринків.
3. Сучасні напрямки досліджень в Теорії галузевих ринків.
4. Фірма: поняття та ознаки. Основні концепції фірми.
5. Цілі діяльності фірми і стратегії виживання фірми.
6. Структура ринку: поняття, фактори, критерії класифікації.
7. Поняття концентрації та показники вимірювання.
8. Проблема конкуренції в теорії галузевих ринків.
9. Проблема монополізму в організації й регулювання галузевих ринків.
10. Визначення бар'єрів входу-виходу на ринок.
11. Види нестратегічних бар'єрів.
12. Види стратегічних бар'єрів.
13. Бар'єри входу і теорія квазіконкурентних ринків.
14. Поняття і види диференціації продукту.
15. Модель просторової диференціації Хотелінга.
16. Вертикальна диференціація продукту. Модель Саттона.
17. Неповнота інформації та асиметричність.
18. Модель "ринку лимонів" Акерлофа.
19. Проблеми "ризикую недобросовісності контрагента" і "негативного відбору".
20. Рішення проблеми лимонів": сигнали про якість.
21. Поведінка домінуючої фірми на ринку.
22. Класифікація некооперативних стратегій поведінки великих фірм.

23. Кооперативні моделі поведінки олігополістів.
24. Поняття та види цінової дискримінації
25. Поняття і типи вертикальної інтеграції.
26. Стимули до вертикальної інтеграції.
27. Види вертикальної інтеграції і вертикальних контрактів (обмежень).
28. Зарубіжний досвід державної політики по відношенню до вертикальної інтеграції.
29. Особливості вертикальних відносин в Україні.
30. Наслідки вертикальної інтеграції для економіки.
31. Природна монополія: поняття, умови наявності та регулювання галузей природної монополії.
32. Взаємозв'язку між структурою ринку і технологічними інноваціями.
33. Державна галузева політика: поняття, типи та принципи побудови.
34. Світовий досвід регулювання ринкових структур і проведення антимонопольної і конкурентної політики держави.
35. Державне регулювання конкурентних відносин і галузева політика в Україні.

9. Схема нарахування балів Денне відділення

	Поточний контроль	Форма контролю	Кількість балів
№№ теми	Назва теми		
1-5		Контроль на робота	10
6-10		Контроль на робота	10
Разом			20
Індивідуальні завдання (підготовка рефератів)			20
Поточні опитування (виступи)			10
	<i>Разом поточний контроль</i>		50
	<i>Підсумковий контроль</i>		іспит 50
	Разом		100

Заочне відділення

	Поточний контроль	Форма контролю	Кількість балів
№№ теми	Назва теми		
1-5		Контроль на робота	15
6-10		Контроль на робота	15
Разом			30
Індивідуальні завдання (підготовка рефератів)			20
	<i>Разом поточний контроль</i>		50
	<i>Підсумковий контроль</i>		іспит 50
	Разом		100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

Критерії оцінювання начальних досягнень (денна та заочна форма)

1) Індивідуальне завдання (реферат), передбачений навчальним планом (2 роботи по 10 балів, разом 20 балів).

Підготовка реферату передбачає опрацювання наукових джерел, виконується та здається в електронному вигляді.

Шкала оцінювання індивідуальних завдань (рефератів)

Кількість балів	Критерії оцінювання
10	Здобувач вищої освіти правильно обирає метод виконання завдання, володіє різнобічними вміннями, навичками та прийомами розв'язання завдань. Завдання виконане без помилок. Звіт містить розгорнуті авторські коментарі.
9	Здобувач вищої освіти правильно застосовує теоретичні знання та положення при виконанні завдання, володіє необхідними вміннями та навичками роботи з джерелами. Виконав завдання з окремими незначними помилками. Текст містить стислі авторські коментарі.
8	Здобувач вищої освіти правильно застосовує теоретичні знання та положення при виконанні завдання, володіє необхідними вміннями та навичками роботи з джерелами. Виконав завдання з окремими незначними помилками. Текст не містить авторських коментарів.
7	Здобувач вищої освіти при виконанні завдання не розкрив окремі ключові аспекти завдання. Недостатньо володіє вміннями та навичками роботи з літературними джерелами, методами виконання дослідження. Робота не містить авторських коментарів.
6	Здобувач вищої освіти при виконанні завдання допустив помилки у виконанні окремих частин роботи. Завдання не містить авторських узагальнень.
5	Здобувач вищої освіти при виконання завдання допустив значну кількість помилок. Тема розкрита поверхнево.
0-4	Здобувач вищої освіти не уміє застосовувати знання при виконанні завдання, не володіє методами дослідження, необхідними для виконання завдання. Не вирішив завдання взагалі або допустив критичні помилки.

2) Поточний контроль (опитування/виступи на практичних заняттях)*:

- теми 1, 3 (10 балів)
- теми 5, 6, 7, 9 (10 балів)

Оцінка	Критерії оцінювання
9-10	Виступ повний, обґрунтований, продемонстровано знання, окрім матеріалу підручника, основної та додаткової літератури, наведено аргументацію на користь власної авторської позиції. Студент відповідає на додаткові запитання належним чином
7-8	Тема виступу в цілому розкрита, продемонстровано знання матеріалу підручника та основної літератури, але власна аргументація відсутня, відповіді на додаткові запитання не надані
5-6	Тема виступу в цілому розкрита, але виключно на матеріалах навчальної літератури, без демонстрації вивчення основних та додаткових джерел наукових джерел
0-4	Студент не готовий; або пропустив заняття без поважної причини; або пропустив заняття з поважної причини, але не відпрацював його; або не розкрив питання; або розкрив фрагментарно та безсистемно, без підтвердження знання положень навчальної літератури та не продемонстрував знайомство з джерелами, які мав пропрацювати при підготовці.

*Примітка. Після визначення оцінки поточного контролю набраний бал перераховується для зарахування до загальної 100-бальної оцінки з коефіцієнтом 0,1 (теми 1, 3) або 0,2 (теми 5, 6, 7, 9).

Основна література

Васильева С.В., Секисов А.Г. Экономика отраслевых рынков: учеб. пособие. Чита: ЧитГУ, 2011. 125 с.

Вехи экономической мысли. Теория отраслевых рынков. Том 5. М.: Экономическая школа, 2003. 670 с.

Гильмундинов В.М. Экономика отраслевых рынков. Ч. 2 : учеб. пособие.- Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2009. 71 с.

Гильмундинов В.М. Экономика отраслевых рынков. Ч. 1: учеб. пособие. – Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2005. 83 с.

Джуха В. М., Курицын А. В., Штапова И. С. Экономика отраслевых рынков : учебное пособие 2-е изд., перераб. и доп. М. : КНОРУС, 2012. 288 с.

Доббин Ф. Формирование промышленной политики. Соединенные Штаты, Великобритания и Франция в период становления железнодорожной отрасли/ пер. с англ. Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. 368 с.

Кабраль Л. Организация отраслевых рынков. Вводный курс / пер. с англ. Мн.: Новое знание, 2003. 356 с.

Карабанова О.В. Теория отраслевых рынков. М.: Научный консультант, 2015. 58 с.

Кликунов Н.Д. Теория цены и ценообразование (избранные темы из экономики отраслевых рынков) Сборник задач и проблем.- Курск, 2008. 36 с.

Лебедев О.Т. Экономика отраслевых рынков. Учебное пособие. Изд. 2-е. СПб.:Изд-во Политехнического университета, 2009. 340 с.

Оз Ш. Организация отраслевых рынков. Теория и ее применение. Учебник. Пер. с англ. Н. В. Шиловой; под науч. ред. М. И. Левина. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. 503 с.

Розанова Н. М. Экономика отраслевых рынков : учеб. пособие. М. : Высшее образование, Юрайт Издат, 2011. 906 с.

Розанова Н.М. Экономика отраслевых рынков. Практикум. Учебное пособие для бакалавров.- М.: Юрайт, 2011. 492 с.

Рой Л.В., Третьяк В.П. Анализ отраслевых рынков. М.: Инфра М, 2008. 442 с.

Тарануха Ю.В. Теория отраслевых рынков (в структурно-логических схемах).

Учебно-методическое пособие / Под общей ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. М.: Издательство «Дело и Сервис», 2009.

Теория отраслевых рынков: учебное пособие / под общ. ред. И.А. Стрелец, М.И. Столбова. МГИМО (У) МИД России, кафедра прикладной экономики. М.: Научная библиотека, 2013. 156 с.

Тироль Ж. Рынки и рыночная власть: теория организации промышленности. в 2 тт. СПб.: Экономическая школа, 2000 (Т. 1. 334 с. Т. 2. 455 с.).

Федорова А.Ю. Экономика отраслевых рынков: уч. пособие, 2-е издание, измененное и дополненное; под ред. проф. С.Б. Смирнова. СПб: Университет ИТМО, 2016. 89 с.

Хэй Д., Моррис Д. Теория организации промышленности. Учебник в 2-х томах. Пер. с англ. под ред. А. Г. Слуцкого. СПб: Экономическая школа, 1999. Том 1. 381 с. т.2. 592 с.

Шерер Ф.М., Росс Д. Структура отраслевых рынков М.: Инфра-М, 1997. 698 с.

Юсупова А. Т. Теория отраслевых рынков. пособие для вузов. Новосибирск : Изд-во СО РАН, 2005. 210 с.

Hoose David Van. The Industrial Organization of Banking: Bank Behavior, Market Structure, and Regulation. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, Year: 2017. 310 p.

Lehmann Erik E., Keilbach Max. From Industrial Organization to Entrepreneurship: A Tribute to David B. Audretsch. Springer. International Publishing, Year: 2019. 472 p.

Lipczynski John, Goddard John, Wilson John O. S. Industrial Organization: Competition, Strategy and Policy. 5th ed. Pearson. Education Limited, Year: 2017. 881 p.

Peppall Lynne, Richards Dan, Norman George. Industrial Organization: Contemporary Theory and Empirical Applications. Wiley, Year: 2014. 725 p.

Допоміжна література

Авдашева С.Б., Розанова Н.М. Теория организации отраслевых рынков. Учебник. М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1998. 320 с.

Акерлоф Дж. Рынок «лимонов»: неопределенность качества и рыночный механизм // THESIS, 1994, вып. 5.

Гальперин В.М., Игнатъев С.М., Моргунов В.И. Микроэкономика: В 3-х т. / Общая редакция В.М. Гальперина. СПб: «Экономическая школа» ГУ ВШЭ. 2008. Т.2.

Кирцнер И.М. Конкуренция и предпринимательство. М., 2001.

Коуз Р. Фирма, рынок и право. М.: Дело, 1993.

Микроэкономика: практический подход (Managerial Economics) : учебник / коллектив авторов ; под ред. А.Г. Грязновой и А.Ю. Юданова. 6-е изд., стер. М. : КНОРУС, 2011.

Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. М., 1986.

Розанова Н.М. Микроэкономика. Руководство для будущих профессионалов: учебник для бакалавров. М.: Юрайт, 2012.

Розанова Н.М., Авдашева С.Б. Лекции по теории отраслевых рынков. М.: ВШЭ, 1996.

Слепенкова Е.М. Преподавание предмета «Экономика отраслевых рынков» студентам третьего курса экономического факультета МГУ// Методология экономической науки и методика преподавания экономической теории: Часть 2. Монография Под редакцией К.В. Папенова, М.М. Крюкова, К.А. Хубиева. Глава 21. М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС 2007. 269 с.

Хитер К. Экономика отраслей и фирм. Учеб. пособие. Пер. с англ. / Под ред. В.В. Герасименко. М.: Финансы и статистика. 2004.

Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции. М., 1996.

Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика. М.: ГНОМ-Д, 2001.

Ambroziak Adam A. (ed.) The New Industrial Policy of the European Union. Springer International Publishing, Year: 2017. 276 p.

Huan Huan, Jianwei Xu, Jinsheng Wang, Beidou Xi. Groundwater Pollution Risk Control from an Industrial Economics Perspective: Springer Singapore, Year: 2018. 129 p.

Kar Saibal, Datta Debabrata (auth.) Industrial and Labor Economics: Issues in Developing and Transition Countries : Springer India, Year: 2015. 175 p.

Perspectives on Global Development 2013 : Industrial Policies in a Changing World. OECD. Year: 2013. 254 p.

Shum Matthew. Econometric Models for Industrial Organization: World Scientific, Year: 2017. 144 p.

Spiegler Ran. Bounded Rationality and Industrial Organization. Oxford University Press, Year: 2014. 235 p.

Tremblay Victor J., Tremblay Horton Carol. New Perspectives on Industrial Organization: With Contributions from Behavioral Economics and Game Theory Springer-Verlag New York, Year: 2012. 820 p.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Закон України «Про захист економічної конкуренції»

Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»

Закон України «Про природні монополії»

Закон України «Про Антимонопольний комітет України»

Конкуренція. Журнал Антимонопольного комітету України

<http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/doccatalog/list?currDir=95301>

Офіційний сайт Антимонопольного комітету України www.amc.gov.ua

Офіційний сайт Верховної Ради України www.rada.gov.ua

Офіційний сайт Державної служби статистики України www.ukrstat.gov.ua

Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України www.me.gov.ua/

Офіційний сайт Національного банку України – www.bank.gov.ua

Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку www.ssmc.gov.ua

Урядовий портал www.kmu.gov.ua